

Państwowy Teatr im. Aleksandra Fredry w Gnieźnie

SEZON JUBILEUSZOWY 40-LECIA TEATRU
Sezon 1985/86

ALEKSANDER FREDRO
OSTATNIA
WOLA

ZESZYTY TEATRALNE

ODZNACZENIA TEATRU:
— ODZNAKA TYSIĄCLECIA PAŃSTWA POLSKIEGO
— ODZNAKA HONOROWA ZA ZASŁUGI W ROZWOJU
WOJEWODZTWA POZNAŃSKIEGO
— ODZNAKA HONOROWA ZWIĄZKU ZAWODOWEGO
PRACOWNIKÓW KULTURY I SZUKI
— MEDAL KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ
— MEDAL XII WIERGÓW GNEZNA
— ODZNAKA ZA ZASŁUGI W ROZWOJU MIASTA GNEZNA

Dyrektor i kierownik artystyczny - JERZY GLAPA
Z-ca dyrektora - ZYGMUNT DREJZA
Kierownik literacki - TADEUSZ KAJAN
Sekretarz literacki - KATARZYNA GRAJEWSKA

PAŃSTWOWY TEATR IM. AL. FREDRY
62-200 GNEZNO UL. B. CHROBREGO 32
TEL. DYREKTORA 39-93, CENTRALA 22-19

PAŃSTWOWY TEATR IM. ALEKSANDRA FREDRY
W GNEZNI

Sezon jubileuszowy 1985/86

1946—1986

ALEKSANDER FREDRO

OSTATNIA WOLA

Z TEATRALNYCH KRONIK

JESIEŃ 1945

- zorganizowanie Sekcji Teatralnej przy Towarzystwie Miłośników Miasta Gniezna

LUTY 1946

- podjęcie przez Miejską Radę Narodową uchwały o ustanowieniu Teatru Miejskiego

1. V. 1946

- inauguracyjna premiera teatru gnieźnieńskiego — „Stary kawaler” J. Korzeniowskiego.

GRUDZIEŃ 1949

- upaństwowienie gnieźnieńskiej sceny

1. III. 1955

- nadanie Państwowemu Teatrowi w Gnieźnie imienia Aleksandra Fredry

ROK 1960

- utworzenie Towarzystwa Miłośników Teatru

ROK 1961

- powołanie „Sceny Propozycji”

JESIEŃ 1961

- uroczyste obchody piętnastolecia istnienia Teatru

JESIEŃ 1966

- ukazanie się z okazji dwudziestolecia Sceny pierwszego wydawnictwa dokumentującego działalność Teatru im. Al. Fredry

ROK 1972

- inauguracja Proscenium Studium Wiedzy o Teatrze

ROK 1976

- zorganizowanie w ramach obchodów trzydziestolecia Teatru I Dni Fredrowskich

ROK 1979

- II Dni Fredrowskie

ROK 1984

- III Dni Fredrowskie

MAJ 1985

- przygotowanie z okazji restytucji pomnika Bolesława Chrobrego spektaklu „Chrobre pieśni” Henryka T. Czarneckiego i Tadeusza Kajana, w opracowaniu muzycznym Eugeniusza Rzyckiego (nagroda Ministra Obrony Narodowej dla autorów widowiska)

JESIEŃ 1985

- zainicjowanie „Sceny Faktu i Dokumentu”

MAJ 1986

- obchody 40-lecia gnieźnieńskiej sceny

OSTATNIA WOLA

Aleksandra Fredry z 1867 r. jest jedną z komedii pisanych „do szuflady”. W owej szufladzie znalazła się m.in. z „Wielkim człowiekiem do małych intere-

sów”, „Panem Benetem”, „Dwiema bliźniami”, „Rewolwerem”. Po śmierci autora sztuka zaliczona została jednomyślnie przez Komitet Opiekuńczy do pierwszej kategorii. Gwałtowne napaści krytyki wytrąciły Fredrze pióro z ręki. Z jakiej przyczyny został tak brutalnie zaatakowany? Jakie czyniono mu zarzuty? Czy słusznie?

Cytowane poniżej fragmenty pochodzą z książki

JAROSŁAWA MARKA RYMKIEWICZA „ALEKSANDER FREDRO JEST W ZŁYM HUMORZE”

Głosy krytyki:

„Wychowany powierzchownie, bo w kraju nie można było inaczej, usposobiony do błyszczenia w salonach, nie zaś do mozolnego zgłębiania nauk, oddany służbie wojennej pod Napoleonem, a potem rozrywkom i miłośkom (...) Aleksander Fredro nie mógł jak tylko przypadkowo zostać autorem. Ułożył on najprzód dla towarzyszków młodości swojej, uczestników wypraw, rozpustnych i płochych wybryczków, dramat wszeteczny pod nazwiskiem „Piczomira”, pełen tłustych dowcipów i rozuzdanej wesołości”.

(Anonim)

„Jego wiersz gładki jest to wymanierowanie języka trybem francuskim, bez oryginalności, bez indywidualnej barwy, bez odcienia charakterów. Płynny jak woda, ma też smak wody”.

(Goszczyński)

„Nazwiska polskie nie są tym samym, co charaktery polskie; kilka osób, kilka scen narodowych nie rozleją barwy narodowej na wiersz czterech tomów; (...) miłosna strona narodu jest to rys jego kosmopolityczny — a to jest właśnie wszystko, co ma stanowić polskość komedii Fredry. Ale cnoty, wady, śmieszności, charaktery pojedyncze, fizjonomia ogólna, zgoła cokolwiek tworzy pomniki prawdziwie narodowej indywidualności, tego na próżno byś tam szukał”.

(Goszczyński)

ALEKSANDER
FREDRO

„Ale zapytajmy się w głębi serc naszych, co myśleć o poecie, który wojuje podobnymi prawdami (komentarz do kwestii z „Nowego Don Kiszota”: trzeba być wariatem, aby chcieć świat przerobić, walczyć z całym światem)*; co by się stało ze szlachetnymi uniesieniami, gdyby podobne prawdy kierowały ludźmi? Niemoralność, poziomość uczuć jeszcze trudniej wybaczyć poecie, jak karykaturowanie zdarzeń”.

* przyp. KG

(Goszczyński)

„Aleksander Fredro, którego komedie (...) wierszowane niesłusznie są zachwalane, bo ani w nich wyższej idei, ani głębszego pojęcia charakterów, ani dowcipu nie ma, są to tylko wierszowane obrazki kliwkiego życia wielkiego świata, bez krytyki na jego słabe strony”.

(Dembowski)

Krojąc i ćwiartując, i łącząc różne opinie o Fredrze, ujawniłszy pewien panujący w nich porządek. Ten porządek (...) nie był całkiem dowolny: sądy dotyczące Fredry uznawaliśmy bowiem za wyraz przekonań obecnych w świadomości romantycznej. (...) O co to miała pretensje do Fredry romantyczna świadomość? Po pierwsze o to, że nie jest poetą romantycznym: bo nie ma romantycznej świadomości i nie przestrzega reguł romantycznej estetyki. Po drugie o to, że nie jest poetą narodowym: bo nie wydaje życia narodu. Po trzecie o to, że jest poetą jednej klasy, a nie narodu jako całości niepodzielnej. I po czwarte o to, że nie jest moralistą, bo mówi rzeczy niemoralne. (...)

Ostatni z zarzutów sformułowanych przez świadomość romantyczną, ten zarzut orzekający, że Fredro jest pisarzem niemoralnym, bo mówiący rzeczy moralnie podejrzane, Fredry nie dotyczył. Goszczyński i Borkowski mówili mu, że nie wychowuje narodu, bo cnotliwych nie nagradza, a występnych nie karze. I mieli mu za złe poziomość uczuć. A on — kochający cnotę i nie wstydzący się wprost o tym mówić — miał w tej kwestii taką wiedzę, której i my, choć to już wiek minął, jeszcze dopuścić do siebie nie chcemy i za naszą uznac nie jesteśmy w stanie: bo przeraża nas ta wiedza. I pragnęliśmy raczej zapomnieć o tej wiedzy, którą miał on, Fredro. Bo to, co o człowieku — co o nas — mówił on, ten Fredro, zbyt już jest okrutne. I może nigdy ta jego wiedza naszą się nie stanie: bo samych siebie się lękamy.

J. M. Rymkiewicz: Aleksander Fredro jest w złym humorze. Warszawa 1977.

ALEKSANDER FREDRO

OSTATNIA WOLA

PREMIERA — maja 1986 r.

Obsada:

Pani Zielska, wdowa	— Maria Deskur
Panna Paulina Zielska	— Alina Wojsz
Stanisław Zielski	— Zbigniew Grabski, ██████████
Serafin Zielski	— Andrzej Malicki
Dorski, porucznik	— Rafał Czaja
Zawilski, notariusz	— Stefan Posselt
Kulesza, rządcą	— Tadeusz Wasiak
Lokaj	— Henryk Józwiak
Żołnierz	— Marek Zapaśnik
Faktor	— Jerzy Głapa, Zdzisław Latoszewski
Kluczniczka	— Justyna Polkowska

REŻYSERIA — HENRYK MOZER

SCENOGRAFIA — RYSZARD GRAJEWSKI

Asystent reżysera — Justyna Polkowska

Inspicjent — Henryk Józwiak

Suffler — Marek Zapaśnik

Z OKAZJI 40-LECIA GNIEŹNIEŃSKIEJ SCENY

Po pamiętnym styczniowym wyzwoleniu, kładącym kres okrucieństwu okupacji niemiecko-hitlerowskiej, tak głęboko usiłującym podciąć etniczne, cywilizacyjne i kulturowe korzenie polskiej egzystencji w piastowskiej kolebce narodu i państwa — wykwitło w owym przelomowym roku 1945 szereg inicjatyw i przedsięwzięć służących w społeczno-obywatelskim życiu Gniezna aktywizacji kulturalnej, przywracaniu żywotności i autorytetu narodowej kulturze i przenoszonymi jej nurtami treściom patriotycznym. Rodziły się te działania w różnych środowiskach: plebejskich i inteligentkich, wśród kolejarzy i nauczycielstwa, urzędników i spółdzielców, w kręgach harcerskich i rzemieślniczych.

Sprawy teatru znalazły się tu na jednym z czołowych miejsc. Latem 1945 r. organizuje się „Kolo Teatralne”, czyniąc przedmiotem swoich zabiegów starania o stacjonarną i profesjonalną scenę gnieźnieńską, a uruchomiony w jego łonie zespół amatorski wystawia niebawem — 9 września — spektakl pt. „Twardowski i diabeł”.

W Towarzystwie Miłośników Miasta Gniezna powołano jesienią 1945 r. „sekcję teatralną”. W nurcie społecznego ruchu kulturalnego, wyrażanego przez TPMG, który na polu zabiegów o stałą i zawodową scenę gnieźnieńską znalazł partnerów i sojuszników w ówczesnym Zarządzie Miejskim i Miejskiej Radzie Narodowej, dopełniło się pomyślnie, tak obrosłe tradycją i aspiracjami, dzieło ustanowienia teatru w mieście, mającego stanowić jego instytucjonalną kulturalno-artystyczną wizytówkę.

Decyzją z 2 lutego 1946 r. władze miejskie, oddając do dyspozycji obiekty kinowe przy ul. Chrobrego, powołały TEATR MIEJSKI w Gnieźnie, pod kierownictwem artystycznym Henryka Barwińskiego, w którego reżyserii spektaklem komedii Józefa Korzeniowskiego „Stary kawaler” została zainaugurowana w dniu 1 maja 1946 r. działalność naszego Teatru.

Tak z patriotycznej tradycji, ze społecznikowskich pasji, z obywatelskiego zaangażowania wyrosła geneza gnieźnieńskiej sceny, która stanowi dla naszego Teatru godne dziedzictwo i serdeczne zobowiązanie.

Pierwsze trzy sezony funkcjonuje Teatr jako placówka własna miasta, wystawiając blisko czterdzieści premier i od zarania łącząc powinności stacjonarnej sceny miejskiej z obowiązkami teatru objazdowego. Pobliskie Trzemeszno i Gorzów

na odzyskanej Ziemi Lubuskiej były pierwszymi miastami, w których z gościnnymi spektaklami na wyjeździe wystąpił już w połowie 1946 r. gnieźnieński teatr. Bywały okresy w minionym czterdziestoleciu, gdzie formalnie przy urzędowej nazwie naszego Teatru figurowało w dopisie „Wielkopolska Scena Objazdowa”. Tak faktycznie było i pozostaje po dziś, stanowiąc o jakże wdzięcznej, ale i mozolnej funkcji kulturalno-artystycznych popularyzacji gnieźnieńskiej sceny.

Pionierski okres kształtowania się Teatru w życiu kulturalnym Gniezna, ale także w całościowym układzie kulturowym Wielkopolski, zamyka się z końcem lat czterdziestych i z przejściem w grudniu 1949 r. na status państwowej instytucji artystycznej. Już „Państwowy Teatr w Gnieźnie” otrzymuje aktem Ministerstwa Kultury i Sztuki w dniu 1 marca 1955 r. imię Aleksandra Fredry.

Pierwsze trzy dziesięciolecia gnieźnieńskiej historii teatralnej, przypadają na tak różnorodne fazy polityki kulturalnej, poszukiwań repertuarowych, kontrowersji artystycznych przenikających wszelkie składniki zjawiska teatru, a więc sztukę aktorską, reżyserską, scenograficzną oraz modele, metody i style inscenizacyjne — to dla naszego Teatru przede wszystkim czas pracowitej i ruchliwej służby społecznej w kulturze: ponad 230 premierowych spektakli, a przedstawienia w blisko 400 miejscowościach. Kontynuowane są w tym okresie społecznikowskie parantele gnieźnieńskiego życia teatralnego i aktywności scenicznej, czego wyrazem było utworzenie w listopadzie 1960 r. Towarzystwa Miłośników Teatru, czynne uczestnictwo w popularnej akcji pt. „Blżej teatru”, zainicjowanie i zaangażowanie w RUCH PROSCENIUM.

Ostatnie dziesięciolecie, od połowy lat siedemdziesiątych po obecny sezon jubileuszowy, to blisko 70 premier na „Scenie Dramatycznej” i „Scenie Propozycji” oraz zainicjowanej właśnie „Scenie Faktu i Dokumentu”. Promień objazdowej działalności Teatru obejmuje ogół województw Ziemi Wielkopolskiej oraz sąsiadujące regiony — mazowiecki, pomorski, lubuski. Przypada to na dziesięciolecie utrwalenia szerszych niż same powinności repertuarowe przedsięwzięć teatrologicznych związanych z Patronem gnieźnieńskiej sceny. Znalazły one swe wywoławcze miano w inicjatywie DNI FREDROWSKICH.

W minionym 40-leciu zaprezentował nasz Teatr 32 — łącznie z obecną „Ostatnią wolą” — premiery fredrowskiej. Pierwszą realizacją fredrowską na gnieźnieńskiej scenie była jednoaktówka „Nikt mnie nie zna” w lutym 1947 r. a pełnospektaklową pierwszą premierę stanowiły „Śluby panienskie”

w kwietniu tamtego roku. Reżyserami, którzy związali Fredre ze sceną gnieźnieńską, to — kolejno — Henryk Barwiński i Nuna Młodziejowska-Szczurkiewiczowa. W 1961 r. reżyser i teatrolog ówczesny dyrektor i kierownik artystyczny Eugeniusz Aniszczenko proklamował jako szczególną powinność gnieźnieńskiego Teatru fredrowskiego przedstawianie utworów Patrona w każdym sezonie.

W propozycjach repertuarowych i w przekładzie ich na dokonania sztuki reżysersko-aktorskiej i na ekspozycje inscenizacyjne dążymy do utrwalania znaczącego miejsca klasyki narodowej i współczesnej dramaturgii polskiej, ale zwłaszcza staramy się przywiązywać szczególną wagę do scenicznej i popularyzatorskiego oddziaływania w młodym audytorium. Chcielibyśmy, żeby widz dziecięcy i młodzieżowy odnajdywał w naszym Teatrze przyjaciela swojej wyobraźni i przewodnika w świat teatralnych i literackich wzruszeń i przeżyć, aby poprzez scenę i aktorstwo spotkał się z treściami humanistycznej sztuki, zaangażowanej w sprawy ojcyste, pozytywne kształtującej osobowość człowieka i obywatela.

Przywiązujemy wagę do służby społeczno-kulturalnej na rzecz naszego miasta. Stąd za zaszczytną powinność uznał nasz Teatr specjalne przygotowanie na restytucję pomnika Bolesława Chrobrego w maju 1985 r. spektaklu „Chrobre pieśni”, który prezentowany był zarówno w inscenizacji plenerowej u podnóża monumentu na Wzgórzu Lecha oraz w wersji scenicznej, a jego autorzy uhonorowani zostali nagrodą Ministra Obrony Narodowej. Staramy się być obecni w naszym mieście i w najbliższym regionie wsparciem i współdziałaniem z amatorskim zwłaszcza młodzieżowym ruchem scenicznym i recytatorskim, w kooperacji z miejscowymi placówkami upowszechniania kultury. Przyjazne są powiązania naszej instytucji artystycznej z Towarzystwem Miłośników Teatru i Towarzystwem Miłośników Miasta Gniezna.

Wiemy, że ma nasz Teatr sojuszników w instancjach politycznych i władzach administracyjnych miasta.

Przy tej rocznicowej okazji nie mogą nie znaleźć się w tym miejscu słowa podzięk i uznania dla seniorów związanych długoletnio z gnieźnieńskim Teatrem, by wymienić przykładowo z zespołu aktorskiego — Marię Deskur, Edmunda Derengowskiego i Leona Łabędzkiego oraz z pozostałego kolektywu pracowniczego — Stanisława Piotrowicza i Wincen-tego Staniszewskiego. W sztafecie generacji artystycznych i pracowniczych, których trud i oddanie budowały i budują dorobek gnieźnieńskiej sceny od nich, będących wciąż wśród nas, od ich nazwisk zaczynają się teatralne dzieje piszące się przy ul. Chrobrego 32. (tkj)

PROGRAM JUBILEUSZOWYCH OBCHODÓW

SPEKTAKLE:

2. V. 1986 „Ostatnia wola” — Al. Fredro
3. V. 1986 reż. Henryk Mozer

maj 1986 „Brytan Bryś” — Al. Fredro
adaptacja i reżyseria Andrzej Malicki

WYSTAWY:

- wernisaż prac Zbigniewa Graczyka (Teatr)
— wernisaż prac Józefa Strumińskiego (MPiK)
— wystawa przygotowana z okazji 40-lecia Sceny (Teatr)

SESJA:

3. V. 1986 — „Teatr wobec najmłodszego i młodego widza” — sesja zorganizowana przy współudziale Ośrodka Sztuki dla Dzieci i Młodzieży w Poznaniu.

PUBLIKACJE:

- wydawnictwo pt.: „Jubileusz pod znakiem Patrona” w opracowaniu i redakcji Tadeusza Kajana
— plakat okolicznościowy w/g projektu Ryszarda Grajewskiego
— medal pamiątkowy w/g projektu Józefa Kaliszana
4. V. 1986 — Teatr uczestniczy w imprezach kulturalno-rekreacyjnych NIE-DZIELA NA WSI w Murzynowie i Dominowie

ZESPÓŁ TECHNICZNY

Kierownik Techniczny — Ryszard Stróżyk
Główny Brygadier Sceny — Teofil Nowak

Kierownicy pracowni:

— plastycznej — Dariusz Panas
— ślusarsko-stolarskiej — Mieczysław Frąckowiak
— elektrycznej — Stanisław Budzyński
— krawieckiej damskiej — Maria Szalata
— krawieckiej męskiej — Stanisław Parulski
— fryzjerskiej — Maria Michalska

Akustyk — Bogdan Stachowiak

Garderobiane — Danuta Filipek
— Bożena Kryszak
— Elżbieta Szudziłowska
— Teresa Wolińska

Brygadierzy — Jerzy Birecki
— Czesław Budnik
— Józef Młyńczak
— Leszek Skibiński
— Piotr Wawrzyniak
— Andrzej Sobczak

Dział Organizacji Widowni przyjmuje zamówienia zbiorowe na bilety wstępu codziennie w godzinach od 10—13, tel. 22-91.

Kasa Teatru czynna w dniach przedstawień na trzy godziny przed spektaklem.

Członkowie Towarzystwa Miłośników Teatru korzystają ze zniżki indywidualnej.

Redakcja „ZESZYTÓW TEATRALNYCH”

Katarzyna Grajewska, Tadeusz Kajan, Wojciech Kuczma

Opracowanie graficzne — Dariusz Panas

Projekt okładki i afisza — Ryszard Grajewski

Druk — Gnieźnieńskie Zakłady Graficzne

Kierownik działu
organizacji widowni — **MARIA CHMURZANKA**
tel. 16-15
Kierownik działu upowszechniania —
WOJCIECH KUCZMA

Z teatralnej kroniki:
S. V. 1949 — uroczyste otwarcie Teatru Miejskiego premiera sztuki
Józefa Konstantowskiego „Stary Kawaler”
I. XII 1949 — uroczyste otwarcie Teatru Miejskiego
I. III 1955 — nadanie Teatrowi nazwy „Państwowy Teatr im. Aleksandra Fredry w Gnieźnie”
Państwowy Teatr im. Al. Fredry w Gnieźnie odwiedza miejscowości
w województwach: poznańskim, kujawskim, konińskim, leszczyńskim,
śląskim, bydgoskim, włocławskim, górzowskim, zielonogórskim
Teatr dysponuje 430 miejscami na widowni.

Cena 20,— zł

W przygotowaniu:

Aleksander Fredro — BRYTAN BRYŚ

Jurij Koch — ZAGRODA NA SKRAJU

W bieżącym repertuarze:

Eugene Labiche — SZCZĘŚLIWI WE TROJE

Jan Brzechwa — NIEZWYKŁE PRZYGODY PANA KLEKSA